

Vikhlyayeva S.I.

Candidate of Economic Sciences, Professor

Chekalina E.P.

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Siketina N.G.

assistant

National Technical University «Kharkov Polytechnic Institute», Ukraine

RISKS OF THE ENTERPRISE IN THE CHANGING COMPETITIVE ENVIRONMENT

Віхляєва С.І.

к.е.н., професор

Чекаліна Е.П.

к.е.н., доцент

Сікетіна Н.Г.

асистент

НТУ «Харківський Політехнічний Інститут», Україна

РИЗИКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА У МІНЛИВОМУ КОНКУРЕНТНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

The article says about the factors of changing competitive environment. Given the analysis of external and internal factors of changing competitive environment: industrial, commercial, product competitiveness and phases of the product's life cycle.

Keywords: *competition, environment, economic efficiency, enterprises' activity, factor*

У статті розглянуто фактори мінливого конкурентного середовища. Дається аналіз зовнішніх та внутрішніх факторів мінливого конкурентного середовища: виробничого, комерційного, конкурентоспроможності продукції та фази життєвого циклу товару.

Ключові слова: *конкуренція, середовище, економічна ефективність, діяльність підприємства, фактор*

На сучасному етапі розвитку ринкової економіки має бути державне регулювання для забезпечення соціальних програм. Підтвердженням цього є приклади таких країн, як Швейцарія, Австрія, Нідерланди, населення яких має високий рівень життя. Національна економіка України після економічної кризи та в умовах АТО не може поки що відновити свої позиції як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках.

На думку авторів цієї роботи, для відродження національної економіки потрібно:

- 1) створення нормальних умов для розвитку бізнесу в країні, зокрема для дрібного та середнього; забезпечення виходу бізнесу з «тіні». У розвинених країнах підприємці є новим класом, який забезпечує суспільний добробут. У зв'язку з цим, виникає необхідність створення такої податкової системи, яка могла б забезпечити вказаний напрямок за принципом: багатіші сплачують високі податкові відчислення до бюджету;
- 2) регулювання системи цін на споживчі товари.
- 3) досягнення позитивного сальдо експорту товарів над імпортом. Особливо це стосується продукції технічного призначення, яка забезпечує розвиток НТП в країні. Для вирішення цього питання необхідно підвищити темпи розвитку машинобудування, що неможливо здійснити без підвищення конкурентоспроможності його продукції.
- 4) підвищення економічної ефективності промисловості і, зокрема, машинобудування, яке діє, як і інші галузі економіки, в умовах мінливого конкурентного середовища (МКС).

Планова величина економічної ефективності може бути досягнута не завжди, так як у ринковій економіці швидко змінюється конкурентне середовище підприємств, що пов'язано із певними ризиками. Кожне підприємство, організовуючи та розвиваючи виробничо-збутову

діяльність, обов'язково має враховувати фактори, які пов'язані зі змінами зовнішнього та внутрішнього щодо нього конкурентного середовища.

До внутрішнього середовища підприємства відносяться: цілі, структура, завдання, асортимент, обсяг випуску продукції, технології, працівники, обладнання тощо. Фактори зовнішнього середовища підприємства поділяються на фактори прямої та непрямої дії. До перших відносяться: споживачі, конкуренти, постачальники, кредитори, державні установи, законодавчі акти. До другої групи відносяться: стан економіки, особливості економічних відносин, науково-технічний прогрес, політичні обставини, міжнародне оточення тощо.

Перелічені фактори конкурентного середовища змінюються, що пов'язано із ризиками, які діють у конкурентному середовищі. Розглянемо вплив мінливого конкурентного середовища на фактори економічної ефективності. Згідно до робіт [1, с.16;2, с.5; 3, с.130] нами виділено чотири основні фактори МКС: виробничий, комерційний, конкурентоспроможність продукції та фаза життєвого циклу товару на ринку.

До внутрішнього середовища підприємства нами віднесено виробничий фактор. Зовнішнє середовище підприємства відображає комерційний фактор, фактор конкурентоспроможність продукції та фаз життєвого циклу товару.

Розглянемо вплив МКС на кожен із чотирьох факторів економічної ефективності підприємства:

1) **виробничий фактор** виражено показниками використання устаткування (фондовіддача), матеріалів (матеріаловіддача), оплати праці (зарплатовіддача). Чим вища величина показників виробничого фактору, тим вищий прибуток, і, відповідно ефективність підприємства:

$$K_{вир} = \sqrt[3]{K_{\phi} \times K_z \times K_m}, \quad (1)$$

де $K_{вир}$ – середньозважений індекс фактора виробничої діяльності підприємства;

K_{ϕ} – ланцюговий індекс фондовіддачі;

K_z – ланцюговий індекс зарплатовіддачі;

K_m – ланцюговий індекс матеріаловіддачі².

Слід відзначити, що на виробничий фактор діють виробничі ризики, які пов'язані із скороченням обсягу виробництва, нераціональним використанням матеріалів, збільшенням втрат робочого часу, зростанням собівартості продукції, використання нових методів виробництва;

2) **комерційний фактор** характеризує прояв дії зовнішнього середовища підприємства. Одним з найбільш виразних його показників є відношення реалізованої продукції до величини власного капіталу підприємства. Зовнішнє середовище підприємства, яке постійно змінюється, максимально знаходить відображення у зміні ринкової кон'юнктури й відповідно виникає ризик не реалізації продукції підприємства у повному запланованому обсязі. Це призводить до додаткових виробничих витрат підприємства, збільшенню запасів на складах, заморожуванні частини обігових коштів, зменшенню прибутку та ефективності підприємства.

При цьому задля зниження ступеня ризику необхідно ретельно проводити маркетингові дослідження, не допускати помилок у розрахунках ємності ринку товарів, визначати долю ринку конкурентів та підприємства в ємності ринку, що проявляється водночас і у виробничому факторі в забезпеченні ринка потрібними товарами. Обов'язковим є співставлення долі ємності ринку підприємства за кожним товаром із виробничою програмою підприємства. [4, с. 123]. Представлений підхід дає змогу обґрунтувати виробничу програму підприємства за його номенклатурою продукції з тим, щоб випускати за кожною її позицією стільки продукції, скільки може бути реалізовано на ринку, знизивши тим самим ступінь ризику підприємства у цій сфері.

² До попереднього року

На комерційний фактор також впливають:

- 1) недостатньо повна інформація про суб'єктів ринку;
- 2) помилки при розрахунку ємності ринку та долі ринку конкурентів та підприємства;
- 3) зміна кон'юнктури ринку товарів;
- 4) зростання собівартості продукції за рахунок підвищення цін на сировину, матеріали, паливо та електроенергію й перебої в їхньому постачанні.

Ступінь комерційного ризику можна знизити за рахунок проведення систематичного аналізу відхилень величин показників четвертого напрямку від базового значення й враховувати їх при плануванні величини комерційного фактору та його впливу на економічну ефективність діяльності підприємства.

Також негативно на комерційний фактор й розвиток бізнесу у виробничій сфері в Україні впливають зміни податкової політики держави. Для скорочення ступеню ризику у цій сфері необхідно підвищити відповідальність державних органів за проведення якісних реформ у вітчизняній економіці.

3) **індекс конкурентоспроможності продукції** не можна чітко віднести до внутрішнього або зовнішнього середовища підприємства, тому що він відображає вплив обох середовищ підприємства. Внутрішнє середовище підприємства, а саме його можливості дають змогу створювати й випускати продукцію, яка має задовольняти споживчий попит на основі досягнутого рівня розвитку НТП в державі (зовнішнє середовище). Під впливом змін зовнішнього середовища змінюється і його внутрішнє середовище, що, в свою чергу, впливає на підвищення конкурентоспроможності продукції, й в кінцевому випадку призводить до зростанню обсягу продажів та економічної ефективності діяльності підприємства.

4) **фаза життєвого циклу товару** відносяться до зовнішнього середовища підприємства, що показує розвиток НТП у державі та конкурентну боротьбу на ринку товару. Для забезпечення економічної ефективності діяльності підприємства фаза життєвого циклу товару має послідовно переходити із однієї фази до іншої за встановленою послідовністю (входження до ринку, зростання обсягів продажу, стабілізація обсягу продажів, зменшення обсягів продажів, вихід з ринку або модернізація товару). Бажано якомога довго продержати товар на ринку з максимальним обсягом продажів, забезпечуючи при цьому максимальний сумарний прибуток та ефективність за весь життєвий цикл товару на ринку.

Для зниження ступеню ризику при переході товару зі стадії «зростання» до «зниження» обсягів продажів підприємство має проводити дієвий моніторинг ринку, обирати у ситуації, що склалася, одну з ефективних стратегій розвитку підприємства, які мають бути в арсеналі підприємства, виходячи з його фінансового стану та можливих інвестицій.

Для планування забезпечення економічної ефективності діяльності підприємства розроблено формулу:

$$E_{nl} = E_{\sigma} \times (\sum K_i \times R_i) \quad (2)$$

де E_{σ} – базова величина економічної ефективності діяльності підприємства;

K_1, R_1 – відповідно індекс виробничого фактора та доля його у забезпеченні підвищення економічної ефективності діяльності підприємства;

K_2, R_2 – індекс комерційного фактора та доля його у забезпеченні підвищення економічної ефективності діяльності підприємства;

K_3, R_3 – індекс конкурентоспроможності продукції та доля його у забезпеченні підвищення економічної ефективності діяльності підприємства;

K_4, R_4 – індекс фази життєвого циклу товару на ринку та доля його у забезпеченні підвищення економічної ефективності діяльності підприємства;

Висновок. Таким чином, для розрахунку планової величини економічної ефективності діяльності підприємства можна використати відомий підхід, який у своєму складі має величини показників факторів та їхні вагові коефіцієнти. Останні встановлюються експертним методом. Сума вагових коефіцієнтів дорівнює одиниці.

На величини показників факторів дії внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства у поточній діяльності впливають такі ж самі причини виникнення ризиків, як і в майбутньому. Для подолання дії цих ризиків підприємство має використовувати пропонований підхід.

Література:

1. Сікетіна Н. Г. Механізм оцінки економічної ефективності діяльності машинобудівних підприємств / Н. Г. Сікетіна // Вісник НТУ «ХП» Серія «Технічний прогрес і ефективність виробництва». – 2008. – № 54(1). – С. 15–20.
2. Сікетіна Н. Г. Механізм комплексної оцінки економічної ефективності діяльності підприємства / Н. Г. Сікетіна // Труды III-ї міжнар. Науково-практ. Internet- конференції [«Стратегії інноваційного розвитку економіки України: проблеми, перспективи, ефективність»]. – Х. : НТУ „ХП” – 2012. – С. 4–6.
3. Сикетина Н. Г. [Електронний ресурс] / Н. Г. Сикетина // Обеспечение эффективности производственно-коммерческой деятельности предприятия в рыночных условиях // Современная экономика : Вестник Воронежского Государственного Университета : научн. журн. – 2014. – С. 128-137.
4. Мостовий С. П. Обґрунтування виробничої програми підприємства в ринкових умовах / С. П. Мостовий, Е. П. Чекаліна, Н. Г. Сікетіна / Вісник НТУ «ХП». – 2011. – № 8. – С. 122–125.